

Konkursy wiedzy o pasterstwie jako przykład edukacji dla zrównoważonego rozwoju w Tatrzańskim Parku Narodowym

Małgorzata Kot

Pasterstwo, w relacji człowiek – przyroda tatrzańska, już od momentu pojawienia się było przez kilka stuleci czynnikiem destrukcyjnym dla wielu ekosystemów. Przygotowywanie terenu pod wypas przez wypalanie i niszczenie kosodrzewiny, wypas w lesie i wrażliwych ekosystemach powyżej górnej granicy lasu, nadmierna liczba wypasanych zwierząt, doprowadziły do erozji gleb i silnego przekształcenia dużych przestrzeni Tatr, a skutki tej działalności obserwowane są do dziś. Po utworzeniu Tatrzańskiego Parku Narodowego pasterstwo stopniowo ograniczano, aż w końcu doprowadzono do całkowitego jego usunięcia z Tatr. Po wykluczeniu wypasu z terenu TPN zauważono jednak, że całkowite usunięcie tej formy aktywności człowieka doprowadza do zaniku cennych zjawisk kulturowych i ekosystemów półnaturalnych i związanych z nimi gatunków, jak na przykład krokusów, oraz zubaża krajobraz przez zarastanie polan. Przywrócenie pasterstwa w Tatrach w formie ograniczonego wypasu kulturowego w 1981 roku doprowadziło stopniowo do korzystnych zmian, zarówno w przyrodzie, jak i w relacjach pomiędzy parkiem a społecznością lokalną. W poprawie tych relacji dużą rolę odgrywają również działania edukacyjne parku.

Zagadnienia związane z wypasem są istotnymi elementami strategii edukacyjnej TPN. Działania parku kierowane są zarówno do ludności miejscowej, jak i do odwiedzających Park turystów (Kot 2016). Turyści mogą zapoznać się z problematyką pasterską na tablicach informacyjnych obecnych w rejonach wypasu kulturowego oraz w grach edukacyjnych, w sali edukacyjnej w Centrum Edukacji Przyrodniczej TPN przy ul. Chałubińskiego w Zakopanem (Kot 2015). Priorytet w strategii edukacyjnej TPN mają jednak bezpośrednie i pośrednie działania kierowane do ludności miejscowej, których zadaniem jest m. in. zniwelowanie negatywnych skutków w odbiorze parku narodowego przez społeczność lokalną, która w przeszłości nie zgadzała się z niektórymi działaniami administracji parku.

W programie edukacyjnym „Bliżej Tatr” skierowanym do dzieci ze szkół podstawowych z obszarów przylegających do parku sprawy wypasu są poruszane podczas zajęć „Kultura i Natura” dla klas piątych. Dzieci, pod kierunkiem pracownika do spraw edukacji, odbywają wycieczkę po terenie, na którym realizowany jest wypas kulturowy w Kuźnicach i na Polanie Kalatówki. Poznają chronione tu dziedzictwo kulturowe, będące owocem gospodarki pasterskiej, w tym technologię wytwarzania oscypka i obserwują związane z pasterstwem ekosystemy. Do realizacji tych zajęć zostały opracowane zeszyty z ćwiczeniami oraz zestaw folderów, w tym folder dotyczący zagadnień pasterskich (Kot i Kot 2015).

Jeszcze bardziej zaawansowane podejście do tych zagadnień to organizowany przez TPN konkurs wiedzy o pasterstwie dla uczniów szkół ponadpodstawowych. Formuła tego konkursu opiera się na spotkaniu młodzieży z baczami prowadzącymi wypas kulturowy w TPN oraz przedstawicielami instytucji związanych z pasterstwem na Podhalu, jak: Muzeum Tatrzańskie, Związek Podhalańców oraz Związek Hodowców Owiec i Kóz (Kot i Kot 2016). Konkurs jest równocześnie spotkaniem międzypokoleniowym oraz szansą rozmowy dla osób z różnych instytucji. W 2017 roku odbyła się już dwudziesta edycja tego konkursu, można więc mówić o całym pokoleniu, które jest z nim związane, które tworzy społeczną otulinę parku. Od wielu lat liczba dwuosobowych zespołów startują-

cych w konkursie przekracza 20, czyli w konkursie spotyka się kilkudziesięciu uczniów i nauczycieli z szerokim gronem specjalistów od wypasu, zagadnień kulturowych i ochrony przyrody oraz największymi ekspertami w dziedzinie wypasu – bacami z tatrzańskich hal.

Fot. 1. Konkurs wiedzy o pasterstwie w Tatrzańskim Parku Narodowym to okazja do spotkania międzypokoleniowego uczniów i baców (fot. M. Kot)

Photo 1. Contest on knowledge about shepherding in Tatra National Park is opportunity to meeting between pupils and shepherds

Wypracowana w ciągu życia jednego pokolenia formuła tego konkursu jest całkowicie zbieżna z zasadami zrównoważonego rozwoju, bo zasady wypasu kulturowego w Tatrzańskim Parku Narodowym są modelowym przykładem takiego właśnie rozwoju (Molik i in. 2017). Formuła tego konkursu jest również zgodna z przesłaniem zawartym w encyklice Ojca Świętego Franciszka Laudati si', w której Autor stwierdza, że „Zanik pewnej kultury może być równie albo jeszcze bardziej poważny jak wyginięcie gatunku zwierząt lub roślin” oraz „... konieczne jest zwrócenie szczególnej uwagi na wspólnoty rdzennych mieszkańców z ich tradycjami kulturowymi. Nie są oni zwykłą mniejszością wśród innych, ale przeciwnie, muszą się stać głównymi partnerami, zwłaszcza gdy chodzi o duże projekty dotyczące ich terenów” (Franciszek 2015)

Literatura

- Franciszek 2015. Encyklika Laudato Si' Ojca Świętego Franciszka poświęcona trosce o wspólny dom. https://w2.vatican.va/content/dam/francesco/pdf/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si_pl.pdf
- Kot M. 2015. Projekt Dom Przyrody – park ludzi – przez edukację ekologiczną do zrównoważonego korzystania z ekosystemów Tatr. Aura 8/2015. Dodatek ekologiczny dla szkół nr 251: 4-5.
- Kot M. 2016. Interesariusze edukacji ekologicznej Tatrzańskiego Parku Narodowego. Studia i Materiały CEPL w Rogowie, 47 (2): 118-121.
- Kot Małgorzata, Kot Marek 2014. Konkursy wiedzy o pasterstwie organizowane przez TPN. Owce i ludzie Informator społeczno-regionalny 1: 35.
- Kot Małgorzata, Kot Marek. 2015. Pasterstwo. Folder. Tatrzański Park Narodowy.

Molik E., Dobosz J., Kordeczka K., Pęksa M. 2017. Wypas kulturowy owiec na terenie Tatrzańskiego Parku Narodowego jako przykład gospodarowania zgodnego z zasadami ekorozwoju. *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych* 1: 61-70.

Streszczenie. Pasterstwo wywarło silny wpływ na przyrodę Tatr, jednak po jego usunięciu z terenu TPN stwierdzono zanik cennych zjawisk kulturowych i ekosystemów półnaturalnych oraz zubażanie krajobrazu. Przywrócenie wypasu kulturowego doprowadziło do korzystnych zmian zarówno w przyrodzie, jak i w relacjach pomiędzy parkiem a społecznością lokalną. Zagadnienia pasterckie są istotnymi elementami strategii edukacyjnej TPN. W programie edukacyjnym „Bliżej Tatr” skierowanym do dzieci ze szkół podstawowych z obszarów przylegających do parku sprawa wypasu przedstawia się na zajęciach „Kultura i Natura” dla klas piątych. TPN organizuje również od 20 lat konkurs wiedzy o pasterstwie dla uczniów szkół ponadpodstawowych. Podczas konkursu dochodzi do kontaktu międzypokoleniowego młodzieży z bacami prowadzącymi wypas kulturowy w TPN oraz przedstawicielami instytucji związanych z pasterstwem na Podhalu. Konkurs stwarza też szanse rozmowy dla osób z różnych instytucji i jest ważnym elementem kształtowania społecznej otuliny Parku. Wypracowana w ciągu życia jednego pokolenia formuła tego konkursu jest całkowicie zbieżna z zasadami zrównoważonego rozwoju, bo zasady wypasu kulturowego w Tatrzańskim Parku Narodowym są modelowym przykładem takiego właśnie rozwoju.

Słowa kluczowe: Tatrzański Park Narodowy, kulturowy wypas owiec, edukacja przyrodnicza, konkursy wiedzy, relacje międzypokoleniowe

Summary. The contest on knowledge about shepherding as an example of education for sustainable development in Tatra National Park. The shepherding in the past have been strongly impacted the nature in the Tatra Mountains, but when removed it turned out that valuable culture, landscape and natural features disappeared. The come back of grazing to the Tatra National Park as cultural sheep grazing is advantageous for nature and also for relationships of national park administration with local community and is a good example of sustainable development. The pasture issues are an important factor in environmental education strategy of TNP also in educational program “Closer to the Tatra Mountains” dedicated to primary school and in the contest on knowledge about grazing in the Tatra National Park dedicated for secondary school. This contest continue since 20 years and makes possible to establish the connection between young people and old shepherds, and between different institutions.

Key words: Tatra National Park, cultural sheep grazing, environmental education, contest on knowledge, intergenerational relationships

Malgorzata Kot

Tatrzański Park Narodowy
malkot@tpn.pl